

הרהורים בעקבות האסון במירון בל"ג בעומר תשפ"א

חשבתי לנכון להעלות על הכתב הרהורים בעקבות האסון הכבד במירון, בעת ההילולה הגדולה בל"ג בעומר תשפ"א. אכן, צרות אחרונות דוחקות ומשכחות את הצרות הראשונות. מגפת הקורונה שהיתה בכותרות במשך השנה האחרונה נדחקה מפני אסון מירון, ואסון מירון נדחק מהרה על ידי הצקות בני ישמעאל לבני ישראל מבית ומחוץ, כאשר לצערנו אנו עדים גם לפוגרומים ביהודים בנוסח המוכר מפרעות תרפ"ט ומשנות הגלות הארוכות, כאילו אין לנו מדינה ואין לנו שלטון. ה' ישמור ויציל את כולנו!

נחזור לאסון מירון. כולנו כואבים את מותם של מ"ה הקרבנות, בהם ילדים, נערים, בחורים וזקנים, שנקטפו מאתנו בעיצומה של ההילולה כתוצאה מן הדוחק הרב במקום ההדלקה. כולנו חייבים ב"נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'".

* * *

מגפת הקורונה בעולם נמצאת עדיין בעיצומה. בארצנו בחסד ה' דועכת המגפה לאחר מבצע החיסונים המקיף שנערך בחודשים האחרונים. ארץ ישראל היא כמעט בבחינת אי בודד בעולם הגדול מוכה המגפה, ועלינו להודות לקב"ה על שהחיינו וקיימנו והגיענו למצב שבו כבר כמעט אין מגבלות המונעות מאתנו את הקשר עם בני משפחותינו ועם כל אדם בכל אתר ואתר בארצנו. אנחנו זוכרים היטב את ההבדל הגדול בין חג הפסח תש"פ ובין חג הפסח תשפ"א - בשנת תש"פ נאלצנו כולנו לשבת לשולחן הסדר בבדידות, ו"מה נשתנה" אמרנו באמירה קולקטיבית במרפסות. אנו זוכרים היטב את "תפילות המרפסות" והבעיות ההלכתיות הכרוכות בהן, ובעיקר את סגירת בתי הכנסת, הישיבות ובתי הספר. בחסד ה' בחג הפסח תשפ"א יכולנו שוב להסב לשולחן הסדר במסגרות המקובלות של המשפחות, חזרנו לבתי הכנסת ולמוסדות החינוך במגבלות מסוימות, וחיינו מתנהלים כעת כמעט לגמרי על מי מנוחות.

במהלך תקופת הקורונה התעוררו בעיות הלכתיות רבות הקשורות להתנהגות הציבור בתקופת הסגר הכמעט מוחלט, הקשורות ליחס אל פיקוח הנפש בתקופת הקורונה. אחת השאלות הייתה אם יש חובה לציית להנחיות רשויות הבריאות שהגבילו מאוד את מספר המתפללים בבתי הכנסת, וחייבו עטיית מסכות קבועה. טענת השואלים הייתה כי אין לחשוש לסיכון יתר גם אם לא יצייתו להוראות משרד הבריאות באופן מלא, ויאפשרו למספר קצת יותר גדול של מתפללים להיכנס לבית

הכנסת, וכן אין לחשוש יותר מדי אם לא יקפידו כל כך על חובת לבישת המסכות'.
השאלה לא פשוטה: האם הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב? במסכת יומא (פד-פה) נחלקו רב ושמואל. שמואל אמר: "לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב", ורב חלק. המחלוקת היא בתשעה גויים וישראל אחד שפירשו ממקומם בשבת, ואחד מהם נכנס לחצר אחרת ונפל עליו גל של אבנים שם, אם הולכים אחר הרוב ואין מפקחים את הגל בשבת, או שחוששים למיעוט ומפקחים. הרמב"ן ב"תורת האדם" (וכן ברמב"ן על כתובות טו, ב) כתב: "חזינו השתא דרב פליג אדשמואל ואזיל בפיקוח נפש בתר רובא... וכיון דהא רב פליג אדשמואל הלכתא כוותיה, דקיימא לן רב ושמואל הלכה כרב באיסורי". וכן פסק הרמב"ם (הלכות שבת ב, כא). אולם הרי"ף פסק כשמואל, והרמב"ן הסכים לשיטת הרי"ף. ועיין במגיד משנה ובכסף משנה שם. ועיין בתוס' (יומא פה, א) שטעמו של שמואל שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב הוא משום שכתוב "וחי בהם ולא שימות בהם", שלא יוכל לבוא בשום עניין לידי מיתת ישראל". בשו"ע (אה"ע סי' ד סע' לד) פסק כרב שהולכים אחר הרוב, ורק ברוב ישראל מפקחים את הגל על אסופי שנמצא בעיר שרובה גויים (עיין ב"ש שם ס"ק נח). הרמ"א השיג, וקבע שגם ברוב גויים מפקחים עליו את הגל בשבת. השו"ע (או"ח סי' שכט סע' ב) פסק ש"אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, אפילו היו תשעה גויים וישראל אחד בחצר ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו שם מפולת מפקחין, כיון שנשאר קביעות הראשון במקומו חשבינן ליה כמחצה על מחצה. אבל אם נעקרו כולם, ובשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו, אין מפקחין עליו, שכיון שנעקר קביעות הראשון ממקומו אמרינן כל דפירש מרובא פריש".

פסקי השו"ע באה"ע ובאו"ח זהים מבחינת מסקנת הדברים. הפסיקה היא כרמב"ם שהולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, וכדעת רב בגמרא. אולם לשון השו"ע באו"ח תמוהה, שפתח במילים: "אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב", למרות שבהמשך מפרט השו"ע שבקבוע אין הולכים אחר הרוב אבל בפירש הולכים אחר הרוב, וזאת כידוע הלכה כללית בדיון הלך אחר הרוב. ואכן בערוך השולחן (או"ח סי' שכט סע' ד) תמה: "הטור והשו"ע כתבו כרמב"ם. ותמיהני על רבנו הב"י שהתחיל בלשון אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב - הא לאו כלל הוא, כמו שנתבאר". תירוצו של ערוך השולחן הוא שישנן כאן שתי הלכות המכחישות זו את זו, ושתייהן מן התורה. האחת: אחרי רבים להטות, והשניה: וחי בהם ולא שימות בהם, שלא יבוא בשום עניין לידי חשש מיתת ישראל, כפי שכתבו התוס' ביומא. על כן, כאשר הרוב עומד במקומו אין יכולת לשנות את ההלכה שהלך אחר הרוב, שהיא הלכה מן התורה. אבל כשהרוב

1 עסקתי בכך במסגרת מאמר ארוך שהופיע בקובץ "אסיא" (גיל' קיז-קיח, מרחשון תשפ"א), ואביא להלן כמה קטעים ממאמר זה.

אינו במקומו, משום שפירשו ממקומם או מכל סיבה אחרת, אזי גוברת ההלכה של וחי בהם ואין מתחשבים ברוב משום בחינה, וגם אם ישנם ספקות רבים אין הולכים אחר הרוב בגלל החיוב להציל נפש מישראל אפילו בספק רחוק.

כאן יש מקום להבדיל בין מקרה ברור של רוב ומיעוט, כמו תשעה גויים וישראל אחד שהוא רובא דאיתא קמן, ובין מקרה של רוב מסברא או מסטטיסטיקה שהוא עניין של הסתברות בעלמא - רובא דליתא קמן. אמנם שני סוגי הרוב הללו הם מן התורה, כפי שכתב רש"י במסכת חולין (יב, א) שגם רובא דליתא קמן נלמד מהלכה למשה מסיני או מאחרי רבים להטות, אבל בפיקוח נפש שיש בו פסוק 'וחי בהם' יש לצמצם מאוד את הסברות, כי כל סברא נסתרת מן הכלל של 'וחי בהם' - שלא יבוא בשום עניין לידי מיתת ישראל. ולכן כתב בערוך השולחן שם (סע' ו) "וכשם שאין הולכין אחר הרוב בפיקוח נפש בכמה פרטים, כמו כן אין הולכים אחר ספק ספיקא ואפילו בשלוש ספיקות ויותר", כי כל שאין לנו הלכה מפורשת ללכת אחר הרוב גובר דין וחי בהם על כל הסברות. הבאתי כמה פעמים את דברי הגרי"ז סולוביצ'יק זצ"ל 'הרב מבריסק' שנשאל מדוע בשאלות הלכתיות אינו משיב לאלתר אלא אומר צריך עיון, ואילו בשאלות של פיקוח נפש הוא משיב מיד? תשובתו הייתה כי בכל עניין הלכתי ישנן דעות שונות ולכן יש לעיין כיצד לפסוק, אבל בפיקוח נפש ההלכה היא שבכל הספיקות הרחוקים מחמירים משום שנאמר 'וחי בהם', על כן, גם כשיש לו ספק כיצד לפסוק עליו לפסוק לחומרא ולהחמיר בפיקוח נפש.

ישנה הבחנה מיוחדת של צרכי רבים, והגדרתם כשווים במעלה לפיקוח נפש. אביא לכך דוגמאות: א. החתם סופר (חו"מ סי' קעז) שואל מדוע נאמרה (בגיטין מה, א) ההלכה שאין פודים את השבויים יתר על דמיהם מפני דוחקא דציבורא, הרי עוברים על לא תעמוד על דם רעך ועל לא תרדה בו בפרך לעיניך? וכתב: "דלא אמרה אלא ביחיד שצריך לבזבז כל ממונו ולהטיל עצמו על הציבור להתפרנס מן הצדקה ולא יעבור על לא תעשה, אבל ציבור הנדחק, ובפרט בזמן שאומות העולם תקיפים על שונאי ישראל, הוי דוחקא דציבורא בכלל פיקוח נפש". וכן כתב גם בשו"ת בן פורת (לר"ח עניני ח"ב סי' י) ד"ממון רבים חשוב נפשות ממש". ב. במסכת סנהדרין (כו, ב) נאמר שרבי ינאי הכריז: "פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא". וכתבו התוס' "ואם תאמר משום ארנונא התירו לחרוש ולזרוע דהוא איסור דאוריתא? וי"ל... דפיקוח נפש הוא ששואל המלך מס ואין להם מה יפרענו ומתים בתפיסת המלך, והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש". גם כאן לא מדובר בפיקוח נפש ברמה של יחיד, שהרי הדין הוא שאדם חייב למסור את כל ממונו ולא לעבור על לא תעשה, ולמה לא ימכרו את שדותיהם לנכרים ויחפשו לעצמם פרנסה אחרת? על כרחך, שבציבור יש גדר רחב יותר לדין פיקוח נפש, וצרכי ציבור חיוניים הם בכלל. ג. הר"ן על הר"ף

(שבת יט, ב בדפי הרי"ף) והרשב"א (שבת מב, א) הביאו את דעת רב האי גאון, בעל ההלכות ורבנו חננאל שמותר לכבות בשבת גחלת של מתכת המונחת ברשות הרבים, אע"פ שיש בזה לדעתם איסור דאורייתא (בניגוד לדעת רש"י שיש בזה רק איסור דרבנן). וכתב הר"ן: "ודברי תימה הם, שהיאך יתיר שמואל מלאכה דאורייתא שלא במקום סכנת נפשות? אלא שנראה שהרב ז"ל סובר דנזקא דרבים כסכנת נפשות חשיב לן". הרי לנו כי המושג פיקוח נפש אצל רבים כולל גם אפשרויות רחוקות מאוד, למרות שאצל יחיד לא מביאים בחשבון אפשרויות אלו. ד. הרמ"א (או"ח סי' שלד סע' כו) פסק שמותר לכבות דליקה בשבת גם אם היא בביתו של גוי. המשנה ברורה (ס"ק עג) הוסיף "ומזה יצא היתר לכבות הדליקה בכל מקום, דאפשר אם לא יכבה אל יחסר מהיות שם זקן או חולה שאין יכול לברוח ותבוא הדלקה עליו". לא מדובר כאן בגדרים המקובלים של פיקוח נפש, שהרי מי יאמר שיש שם זקן או חולה, ומי יאמר שאינם יכולים לברוח, ומי יאמר שאחרים לא יצילו אותם. על כרחך שעניין פיקוח נפש ברבים רחב יותר (ובחלק השני של ספרי "לב שומע לשלמה" הארכתי יותר בכך). המסקנה העולה מן הדברים היא שבצרכי רבים נושא פיקוח נפש רחב הרבה יותר מאשר ביחיד, ומותר לשקול שיקולים שאינם תופסים אצל יחיד אם מדובר בצרכי רבים. על כן מותר לקובעי המדיניות להביא בחשבון חלוקת המשאבים המוגבלים גם את צרכיו הכלליים של הציבור כחלק מצרכי הרבים, כמו כמות מוגבלת של מים ודוחקא דציבורא.

אם נרצה לצמצם את הדברים בהגדרה קצרה נאמר כך: פיקוח נפש של ציבור נמדד לא במבט של יחיד, אלא במבט של אחריות לציבור כולו. פיתרון ליחיד בודד אינו מהווה פיתרון לציבור. יש צורך בפיתרון שיועיל גם למקרים רחוקים, שעלולים להתרחש בציבור רחב. אני מביא תמיד לדוגמא את הסיפור (הידוע לי ממקור מהימן) על רבי נסים קרליץ זצ"ל, שהיה מגדולי מורי ההוראה בדורנו. כאשר היה מאושפז פעם בבית החולים "תל השומר" לקחו ממנו בדיקות דם בבוקר ובערב. נכדו שהיה צמוד אליו הבחין שבדיקת הערב נעשית ביום שישי לאחר השקיעה, וביקש מן הרופאים להקדים עבורו את הבדיקה לפני הדלקת הנרות. הרופאים הסכימו. גם רבי נסים הסכים בדיעבד, אבל אמר לנכדו שלא יבקש בקשה כזו פעם נוספת. הוא הסביר לנכד: בית החולים מתנהל לפי סדר מסוים. שינוי סדר הבדיקות אצל חולה אחד אינו מעלה או מוריד, אבל הוא עלול לפגוע בסדר שמקובל בבית החולים, ועלולה לצאת מזה תקלה לחולה אחר שאולי תשבש את סדר הבדיקות אצלו ותביאהו לידי סכנה. בבית חולים צריך לבחון את הדברים במבט של התנהלות הכלל, ולא במבט של התנהלות הפרט! זו דוגמה ברורה למבט הכללי של פיקוח נפש באספקלריה של ציבור. באותה מידה ניתן לראות את פקודות הצבא ביחס לדברים הנעשים בשבת. יתכן וחלק מן הדברים מיותר במבט של החייל הבודד, אבל במבט של המפקד יש

צורך בהם. לדוגמא: ביקורת נשק לפני יציאה לפעולה כאשר הנשק כבר נבדק ערב קודם לכן, או מענה טלפוני כאשר השיחות בחלקו הגדול אינן חיוניות, או שימוש ברכב במקום שאפשר בקלות ללכת ברגל. העיקרון בכל הדברים הללו הוא הצורך לראות את המצב לא בעין של החייל הבודד, אלא בעין של המפקד בשטח, או המפקד העליון כלפי כל החיילים או כלפי העם כולו.

מגפת הקורונה זו מלחמה באויב שאינו נראה. קיומו ידוע לכולנו, אבל עד עתה לא הצליחו לאתרו או לנצחו. הלכות מלחמה אינן קיימות דווקא במלחמת בשר ודם, ולפי ההלכה (שו"ע או"ח סי' תקעו סע' א-ה) מתענים ומתריעים על הדבר ועל החולאים כגון אסכרה או שחין וכדומה. כיון שמדובר בצרת רבים הרי דין פיקוח נפש נמדד לפי הרבים, לא לפי היחיד. הממונים על הרבים, הם בבחינת מפקדי המלחמה, ויש להתייחס אליהם בהתאם. כשם שבמלחמה אסור ליחיד לעשות דין לעצמו, ובמקרים מסויימים אף יעמידו אותו על כך לדין צבאי שעונשו חמור, כך במלחמת הקורונה אסור ליחיד לעשות חשבון לעצמו ולומר שאין לו צורך להשתמש באמצעים שהציבור מחוייב בהם, כגון מסכה, ושהוא יכול להיכנס לבית הכנסת גם אם יש שם יותר מן המספר המותר, או שהוא יכול לטייל כאוות נפשו למרות האיסור שבדבר. במלחמה לא חשבוננו של היחיד הבודד קובע, אלא חשבון הכלל, וכל פריצת גדר פוגעת בציבור וראויה לעונש. כולנו זוכרים שפעם כשבעת מלחמה גזרו האפלה על כל הבתים בעיר, אם ניסה אדם להדליק אור קטן בביתו נענש קשות למרות שביתו רחוק מכל מתקן צבאי, כי הקובע הוא הכלל, ואסור ליחיד לעשות חשבון לעצמו. הוראות משרד הבריאות בעידן הקורונה דינן כהוראות המפקד בעת מלחמה, ואוי לחייל שיפר אותן. למסקנה: חובה להישמע להוראות הממונים מטעם השלטונות. הפרת הוראה דינה כהפרת פקודה בעת מלחמה, ויש להעניש בכל החומרה את המתחכמים המנסים להקל על עצמם בטענות ופלפולים. גם אם יש מקום לחלק מהטענות קיים איסור חמור להפר פקודה, ורק מפקדי המלחמה מוסמכים לתת את הפקודות. ראוי לצטט כאן את דברי ספר החינוך (מצוה תצו) על מצות "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל":

אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל לא תסור ממצותם, כלומר שאפילו יהיו טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם, אבל נעשה כטענותם. וטוב לסבול טעות אחת, ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטובה תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו, שבזה יהיה חורבן הדת וחילוק לב העם והפסד האומה לגמרי.

לרבים מאיתנו יש השגות רבות על דרך ניהול המלחמה בקורונה. ואעפ"כ, עדיף שלטון מרכזי הטועה לפרקים מאשר אנדרלמוסיה ואנרכיה, שחלילה תגרומנה

לתבוסה במלחמה, שהיא חלילה חורבן של כולנו.

לצער, רבים וטובים מקרב המדקדקים במצוות זלזלו במכוון בהוראות משרד הבריאות, נמנעו במכוון מעטיית מסכות, זקוקים לבידוד וחולים ממש לא שמרו על ריחוק חברתי ובאו לבתי הכנסת, רבים ערכו מסיבות וחתונות המוניות ופתחו את מוסדות הלימוד לרווחה. טענתם הייתה שאין צורך לציית להוראות השלטונות, וכי הם מגזימים מדי, וכן כי כוונתם לפגוע בלימוד תורה ובקיום מצוות. שוטרים שבאו לאכוף את החוק נתקלו באלימות ובקריאות נאצה. העסקנים לחצו על העוסקים באכיפה לאפשר לציבור שלהם לפעול כרגיל, כולל מסיבות המוניות ו"טישים", ואף פעלו לביטול הקנסות ולפחות להפחתתם במידה ניכרת. היו גדולי תורה שמחו על כך, אבל היו אחרים ששתקו, והיו גם כאלו שעודדו את מפירי החוק להמשיך במעשיהם. התוצאה הייתה תחלואה קשה ביותר בציבור החרדי, הרבה למעלה מן הממוצע, ולצערנו גם מספר קרבנות הקורונה בציבור הזה עלה בהרבה על מספרם בציבור הכללי. החיוב של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" נדחק החוצה. ראו בזה כביכול נסיון ל"עקירת הדת" ול"הרג ואל יעבור".

אנו מוצאים בדברי חז"ל שני אירועים של "דוחק המונים" שגרמו למות אנשים. האחד, ביחס לקרבן פסח. במסכת פסחים (סד, ב) נאמר: "מעולם לא נתמעך אדם בעזרה, חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד, והיו קוראין אותו פסח מעוכין". אירוע שני במסכת שבת (ס, א): "לא יצא אדם בסנדל המסומר. מאי טעמא? אמר שמואל, שלפי הגזרה היו, והיו נחבאין במערה, ואמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא. נהפך סנדלו של אחד מהן, כסבורין הם אחד מהם יצא וראוהו אויבים ועכשיו באין עליהן, דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אויבים". מטעם זה גזרו שלא יצא אדם בסנדל המסומר בשבת, משום שאותו אירוע היה בשבת. באירוע של "פסח מעוכין" לא גזרו דבר כיון שהיה מדובר באירוע חד פעמי ובאדם אחד בלבד שנפגע, אבל באירוע הסנדל המסומר היה מדובר באירוע רב נפגעים, ולפי האמור בגמרא שם היו אירועים נוספים דומים. מכאן ניתן ללמוד, שיש צורך לתקן תקנות ולגזור גזרות כדי למנוע אירועים קשים דומים.

ראוי לצטט כאן את דברי בעל "אור החיים" הקדוש בספר שמות על הפסוק האוסר לעלות להר סיני בשעת קבלת התורה (שמות יט, כא): "פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב". תחילה שאל: לכאורה הביטוי "יהרסו" משמעותו הרגילה היא הריסה, כגון הריסת בית וכדומה. מה משמעות ביטוי זה כאן? רש"י פירש "שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאווה אל ה' לראות, ויקרבו לצד ההר. ונפל ממנו רב - כל מה שיפול מהם ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב". בדרך דומה לפירוש רש"י פירשו גם הרשב"ם האבן עזרא והספורנו. אולם האור החיים פירש בדרך שונה: "פן יהרסו -

פירוש, לבל יחשבו בדעתם כי יראו ברוך הוא, הגם שימותו, על דרך אומרו טוב חסדך מחיים (תהילים סג, ד) ומיתתם זו היא חיותם, והוא אומר: פן יהרסו, פירוש יסכימו על הריסתם אל ה' לראות... ונפל ממנו רב, פירוש אפילו יהיה הרב שבהם לא יאמר שלא אקפיד אלא על המון העם אבל גדולי ישראל הראויים להשראת שכינה לא אקפיד, תלמוד לומר ונפל ממנו רב". כוונת דבריו: ישנם אנשים המוכנים לסכן את עצמם ואף למות כדי להתקרב מאוד לקב"ה לפי דעתם. ואף שהדבר הוא בניגוד מוחלט לציווי ה', הם מוכנים לעבור על ציווי מפורש של הקב"ה כדי להתקרב עוד פסיעה אליו. כאשר מדובר בגדולי ישראל, גם אם הם גדולים באמת, הם עלולים לחשוב שמותר להם לעבור על ציווי מפורש של הקב"ה כדי להתקרב יותר אליו. על כך הזהיר הקב"ה את העם ואת הגדולים שבו שלא יעשו זאת. הקב"ה אינו מוותר גם לגדולי ישראל, למרות שלכאורה הם עוברים על דבריו "לשם שמים". מכאן לקח קשה עבורנו. בתקופת מגפת הקורונה - ה' ישמרנו ויצילנו במהרה - היו תלמידי חכמים שהורו היתר לעצמם וגם לקהל מרעיתם שלא להקפיד על הוראות משרד הבריאות שעליהם הסכימו רבים מגדולי התורה והרפואה, והרשו לעצמם לזלזל בחבישת מסכות ובררחוק חברתי כביכול לשם שמים. התוצאות העגומות ידועות לכולנו. חסידים ואנשי מעשה, כולל כמה גדולי ישראל בתוכם, נספו במגפה. אין לעבור על "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" אפילו לשם שמים!

הערה נוספת בחיוב לשמירת נפש. בספר דברים (ד, טו) מופיע הפסוק: "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". פסוק זה משמש בפי כל כמקור הלכתי לחובת הזהירות המופלגת שחייב כל אדם כלפי עצמו וכלפי זולתו. בתקופת מגפת הקורונה - ה' ישמרנו ויצילנו במהרה - משמש הפסוק כאזהרה לכל שומרי המצוות, שחלילה לא יזלזלו בהנחיות משרד הבריאות. אך המעיין בפסוק ישתומם מאוד. לשון הפסוק היא "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מתוך האש". מדובר באיסור עבודה זרה, ובדברה השלישית בעשרת הדברות "לא תעשה לך פסל כל תמונה". מה זה נוגע לשמירת הגוף? פסוק דומה יש בפרשתנו קודם לכן (ד, ט) "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד". גם פסוק זה המשכו הוא: "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". גם זה אינו קשור לחובת שמירת הגוף. ואכן ה"תורה תמימה" בפסוק ט מביא את דברי הגמרא במסכת ברכות (לב, ב): "תנו רבנן, מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, ובא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו. לאחר שסיים תפילתו אמר לו, והלא כתיב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך מאוד, וכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם - ולמה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך את ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי? אמר ליה, אילו לפני מלך בשר ודם היית עומד ובא חברך ונתן לך שלום, היית מחזיר לו? אמר ליה, לא. אמר ליה, ומה לפני מלך בשר ודם כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה על

אחת כמה וכמה! מיד נתפייס אותו השר". המהרש"א שם העיר: "האי קרא בשכחת התורה מיירי... ולא איירו כלל הני קראי בשמירת נפש האדם עצמו מסכנה". כוונת המהרש"א לומר, שאין כל קשר בין האמור בפסוק לבין שמירת הגוף מסכנה, וכפי הנראה אותו חסיד השיב לשר לפי טעותו בפירוש הפסוק, וציין התורה תמימה, כי הרמב"ם אכן הסתמך על גמרא זו והביאה להלכה (הלכות רוצח ושמירת נפש יא, ד): "מצות עשה להסיר כל מכשול שיש בו משום סכנת נפשות ולהשמר בדבר יפה יפה, שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאוד". וכבר העיר על כך במנחת חינוך ובקומץ המנחה מצוה תקמו. יתכן שהרמב"ם הסתמך על אותה גמרא, משום שסבר כי אם דברי אותו השר מופיעים בגמרא סימן הוא שאכן כוון אותו השר למשמעות נוספת בפסוקים אלו, של חובת שמירת הגוף.

ועדיין צריך עיון: מה הקשר בין הזהירות מעבודה זרה ומעושי פסל וכל תמונה, לזהירות האדם כלפי גופו ומחובתו לשמור על עצמו? ונראה לומר, כי חובת האדם לשמור את עצמו אינה צריכה לכאורה כל פסוק, שהרי זהו אינסטינקט טבוע בכל יצור לשמור את עצמו. נוכל לראות זאת אצל כל בעלי החיים, כולל רמשים ונמלים. בודאי האדם אינו שונה בדבר הזה מכל בעלי החיים. כל אחד מאתנו ראה פעמים רבות כיצד בעלי החיים למיניהם שומרים את עצמם מכל סכנה, וכיצד בני אדם גדולים וקטנים עושים כך באופן טבעי. התורה אומרת אזהרה לשמירת הגוף בהקשר של עבודה זרה, לומר, שכשם שיש חוש טבעי בכל בעל חי לשמור את גופו, כך צריך להיות חוש טבעי אצל כל בן ישראל להישמר מעבודה זרה, שהיא מזיקה את הנפש לא פחות מן הסכנות לגוף. אלא שבא ללמד ונמצא למד: לימוד אחד - להישמר מעבודה זרה עד שהדבר יהפוך לחוש של זהירות טבעית, כמו שמירה מסכנות הגוף. השני - לימוד מעבודה זרה, כי כשם שאדם מצווה על עבודה זרה ועל אביזריהו דעבודה זרה וכל הקשור בה, כך בקשר לסכנת הגוף יש לדקדק לא רק בסכנה עצמה, אלא בכל אביזריהו של הסכנה ובכל מה שעלול להביא לסכנה - לא פחות מהדקדוק בעבודה זרה.

יש כאן אלמנט נוסף: "חילול השם". הרמב"ם (יסודי התורה ה' הל' א והל' יא): "כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל. ומוזהרין שלא לחללו, שנאמר ולא תחללו את שם קדשי... ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננין אחריו בשבילם ואע"פ שאינן עבירות, הרי זה חילול את השם". לצערנו, כל אדם הלבוש כחרדי נראה בעיני הבריות כנושא תואר של רב. כאשר מעשיו מעוררים תמיהה וכעס, יש בכך חילול השם. שוב, לא מדובר בשעת גזירה כשיש צורך למסור את הנפש, אלא באי הקפדה ובזלזול בדברים של פיקוח נפש, שהציבור מוזהר ונזהר בהם. לחילול השם אין כפרה ואין מחילה!

מאין נובע כל זה? במסכת יומא (ט, ב) נאמר: "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלושה דברים שהיו בו: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהייתה בו שנאת חינם. ללמדך ששקולה שנאת חינם כנגד שלוש עבירות, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים". החפץ חיים (בהקדמה לספר חפץ חיים) כתב שכוונת הגמרא בשנאת חנם היא גם ללשון הרע שבאה מצד שנאה. כידוע, לשון הרע מביאה לידי שפיכות דמים בהלבנת פנים ושפיכות דמו של האדם. ועיין במסכת יומא (כג, א-ב): "מעשה בשני כהנים שהיו שניים שווין ורצין ועולין בכבש, קדם אחד מהם לתוך ארבע אמות של חברו, נטל סכין ותקע לו בלבו... בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר, אמר הרי הוא כפרתכם, ועדיין בני מפרפר ולא נטמא סכין. ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים". והגמרא דנה שם בהמשך: "איבעיא להו, שפיכות דמים הוא דזל אבל טהרת כלים כדקיימא קיימא, או דלמא שפיכות דמים כדקיימא קיימא אבל טהרת כלים היא דחמירא". והגמרא מסיקה כי "שפיכות דמים הוא דזל, אבל טהרת כלים כדקיימא קיימא". בתוספתא במסכת שבועות (א, ג) מופיע סיפור זה בתוספת קצרה: "מעשה בשני אחים כהנים". ובכן, מדובר לא רק באביו של אותו תינוק, אלא גם באחיו. עבור האב והאח גם יחד הייתה שפיכות דמים מזלזלת, כאשר מדובר בצורך לקיום מצוה.

משמעות הדברים מחרידה. אביו של אותו תינוק (כהן צעיר) זלזל בשפיכות דמים של בנו, אבל הקפיד מאוד על טהרת הסכין. והרי לסכין שנטמאה יש פתרון, לאדם שנרצח - אין. האב זלזל בחיי בנו, וסבר כי העיקר הוא לשמור על הלכות טהרה, והן חשובות יותר מחיי אדם, מחיי בנו! קשה להבין את הדברים. גם האבא וגם האח העדיפו קיום מצוה בהידור - קדימה בעבודת הקרבן וטהרת הסכין - יותר מחיי הבן והאח! יתכן כי הזלזול המתמשך בבני אדם, שכלל שנאת חינם ולשון הרע, גרם לזלזול גם בחיי אדם. וזאת הייתה התוצאה הקשה של הקפדה מוחלטת במצוות מצד אחד, וזלזול מוחלט בחיי אדם מצד שני.

תקופת הקורונה ותקופות הבחירות החוזרות גרמו לזלזול גדול בחיי אדם. דוקא אלו שהקפידו ביותר על "טהרת סכין", נטו לא פעם לזלזל בחיי אדם, באי ציות להוראות של פיקוח נפש ובאי הקפדה על שנאת חינם ולשון הרע. המצב בהר מירון היה ידוע לרבים. אמרו כבר כי הנס היה שלא קרה אירוע מחריד כזה בכל שנה ושנה. תמיד קרה נס שהציל ממות, והשנה לא קרה נס. האם אין כאן "מידה כנגד מידה"? אולי אילו היינו מקפידים יותר על חיי אדם, נמנעים מלסכן את עצמנו ואת ילדינו, נמנעים מלסכן את הזולת, נמנעים משנאת חינם ומלשון הרע, אולי הקב"ה היה עושה לנו נס גם השנה?

* * *

לסיום, עלי לכתוב הערה קשה. אי אפשר להתעלם מן המצב הלא נסבל בהר מירון המחולק היסטורית בין עמותות שונות, שאין להן כל עניין ברווחת הציבור הענק ובכבודו של רבי שמעון, אלא בהכנסות הכספיות ובתרומות הזורמות למקום המקודש הזה. מזמן היה ראוי להפקיע את המקום מן הבעלויות הללו, ולהכשיר את השטח למקום רחב ומכובד לציבור הענק שבא לכבודו של רבי שמעון. העסקנים דאגו להפקיע את הסמכות מבתי הדין הרבניים ולהעבירה לבתי המשפט. ישבתי בשעתו בבית הדין הגדול בדיונים בנושא הקדשות מירון. התמונה הייתה קשה. לצערי יש לעסקנים שפעלו לטובת העמותות הללו חלק לא קטן בהזנחה הקשה של המקום. לאחר שראו העסקנים כי בית הדין אינו תומך בהם הם עתרו לבית המשפט האזרחי בטענה כי מירון היא הקדש אזרחי ולא דתי, ולכן הסמכות אינה נתונה בעניינו לבתי הדין. וכדי בזיון וקצף... פיקוח נפש של יחיד ושל ציבור עומד מעל לכל השיקולים האחרים שמנעו את הסדרת המצב במירון.

אילו דבריי היו נשמעים הייתי מציע להעביר את השליטה ואת האחריות לגורם מרכזי אחד - רק רשות ממלכתית מסוגלת לכך - ולהפקיע את שלטון העמותות השונות מן ההר. כאשר ישבתי בבית הדין הגדול בתיקי מירון הוברר לי שחלוקת ההר בין הגורמים האינטרסנטיים השונים היא אבי אבות הסכנה. לא יתכן להטיל את האחריות על שלטונות החוק כאשר השליטה המעשית היא בידי עסקנים שונים. לצערי עסקנים אלו נתמכים ע"י גבאי חצרות ורבניהם, והם הגורמים הישירים והעקיפים להרג הרב במקום².

בשורות טובות ישועות ונחמות!

2 [דברים דומים כתב מרן הראי"ה באגרות הראי"ה ח"א עמ' יא, בעקבות נפילה של ספר תורה מתוך ארון הקודש הקטן והצר, שעיקר התשובה צריך להיות הסרת הסיבה שגרמה למכשול, 'להתנדב לעשות ארון הקודש גדול ויפה לכבודה של תורתנו הקדושה... ודבר זה אצלי יותר עיקרי מהתענית... כיון שעוסקים כולם בתיקון המעוות בפועל הוי תשובה מעליא'... העורך י"ק]

לעילוי נשמת תלמיד ישיבת שעלבים

נחמן דניאל Donnie ז"ל בן אריה צבי יב"ל מוריס

שעלה ונתעלה בלימוד התורה בשיבה

ונהרג באסון במירון בליל ל"ג בעומר תשפ"א

תנצב"ה

ישיבת שעלבים
YESHIVAT SHALVUT

מכון שלמה אומן
מכון מחקר תורני